

הנצחיות שבתורה ומסרה כוח זה לחכמים. וכדי שלא יעלה על לב אדם לומר אינני רוצה להיות כפוף לחכמי ישראל, נתנה התורה גדר לא תסור, שאל"כ תהא תורה מסורה ביד כל אחד ויעשו אגודות אגודות⁹. ויתכן שעצם הענין שתיקנו וחידשו אינו מתקבל על רצון הבורא, ואם יעמוד ביד אחד אחר גדול מן הראשון ויכרר טעותם של הראשונים, או שהוא דבר שאין רוב הציבור יכול לעמוד בו, רשאים לעשות ההיפך, כמו בית דינו של ר' יהודה נשיאה שהתיר שמן של גוים¹⁰, או פרוזבול, שאמר שמואל: אי איישר חילי אבטליניה¹¹. ולפיכך לא נתנה התורה כוח לחכמים להטיל על עניניהם שחידשו שם איסור פרטי, שלא רצה הקב"ה אלא שנשמע בקולם אבל לא בפרטי הדברים, והרי הם דומים למלך שציוותה התורה לשמוע בקולו, ציווי כללי¹².

יש מי שמגביל הלאו לדעת הרמב"ם לתקנות וגזירות שיצאו מבי"ד הגדול שבירושלים וכשהם בלשכת הגזית דוקא. אבל מה שגזרו או תיקנו בבי"ד הגדול ביבנה או באושא, או אפילו בירושלים חוץ ללשכת הגזית — וכל שכן מה שתיקנו חכמי התלמוד — אע"פ שפשטה תקנתם או גזירתם בכל ישראל אין בזה עבירת עשה ולא תעשה לעובר על דברי חכמים מן התורה אלא איסור לא תסור בתורת אסמכתא בעלמא. ומה שכתב הרמב"ם¹³ שעוברים על לא תסור מן התורה במקרא מגילה, נר חנוכה, עירובין ונטילת ידים והדלקת נר שבת, לפי שכל אלה נתקנו בבי"ד הגדול בירושלים בלשכת הגזית¹⁴. וכן כתב בס' יראים¹⁵. לפי שיטה זו כבוד הבריות שאמרו שהוא דוחה לא תעשה שבתורה ופירשוה בלא תסור¹⁶, היינו כשלא תסור הוא מדרבנן, בתורת אסמכתא, אבל אין כבוד הבריות דוחה דבר שתיקנו בבי"ד הגדול שבירושלים בלשכת הגזית, שבכגון זה לא תסור הוא לאו מן התורה, וזה אין בכוח כבוד הבריות לדחות¹⁷. ויש

- 9 ראה יבמות יג ב-יד א.
- 10 ע"ז לה ב-לו א.
- 11 גיטין לו ב.
- 12 משך חכמה בפ' זקן ממרא, שופטים שם. ועיי"ש שמביא ראה למש"כ שציווי המלך אינו אלא כללי ולא פרטי ממעשה שלמה ושמעי בן גרא מלכים א ב ומ"ש ע"ז ברכות ה א וסנהדרין כא ב. והוא מאריך ליישב בזה כל קושיות הרמב"ן על הרמב"ם, למשל מה שתמהו לדעתו למה אמרו ספיקא דרבנן לקולא הרי יש איסור תורה, לא תסור. שכאשר אנו מסופקים באיסור מה"ת, שמא למשל בשר זה חזיר, אסור לפי שאפילו לא ציוותה התורה על ספק, עדיין יש ספק שמא חזיר הוא ואכל דבר המתועב בעיני השם, אבל בספק עירוב, כיון שאין מן התורה מצוה לעשות עירוב אלא בכלל לשמוע בקול חכמים, וכיון שעל ספק לא ציוו אינו נקרא אינו שומע בקולם. ראוי לציון שבסברה דומה משתמש הגרא"וו בדעת סופרים שם אות מא ע"פ הגר"ח בביאור דעת רמב"ן.
- 13 עי' לעיל ציון 2.
- 14 מרגניתא טבא לס' המצוות שורש א אות ה. ומוכיח כן מל' הרמב"ם ריש הל' ממרים: בבי"ד הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבע"פ וכו', הלכך מש"כ אח"כ ע"ד ל"ת וע"פ התורה כוונתו לבי"ד הגדול בירושלים. ומה שצריכים ללשכת הגזית דוקא היינו לפי שנכתב בפ' זקן ממרא שאין דינו אלא בבי"ד הגדול כשהם במקומם בלשכת הגזית כמ"ש בסנהדרין (יד ב).
- 15 יראים השלם, סי' שצח: "הזהיר הבורא שלא לסור מדברי הבי"ד הגדול שבירושלים שנאמר לא תסור וכו'". ועיי"ש בהמשך דבריו שר"ל הבי"ד שבלשכת הגזית. ועי' להלן ציון 23.
- 16 ברכות יט ב.
- 17 מרגניתא טבא שם. ועיי"ש שהאריך ליישב מה שקשה ע"ז ממ"ש (מגילה ג ב) מת מצוה עדיף ממקרא מגילה שגדול כבוד הבריות, והרי מ"מ הוא מהדברים שתקנו בירושלים, עי' מגילה ז א: שלחה אסתר לחכמים קבעוני לדורות. ואיני יודע מגין לו ששלחה לחכמים בירושלים והרי בזמנה עדיין היו בגלות בבל, וכן משמע בירושלמי ריש מגילה (סוף הל' א): ומרדכי ואסתר מתקנים על מה שעתיד עזרא להתקין? ועי' ר"ן ריש מגילה.

- מהאחרונים סוברים שאמנם הלאו והעשה מוגבלים לבי"ד הגדול אבל כוחם יפה כל זמן שהסנהדרין קיימת, ואפילו בזמן שגלתה ממקומה בלשכת הגזית¹⁸.
- לדעת החינוך חייבים לשמוע לדברי החכמים, תקנותיהם וגזירותיהם בכל דור ודור ולעולם הוא מן התורה, שכתב: "ובכלל המצוה ג"כ לשמוע ולעשות בכל זמן וזמן כמצות השופט, כלומר החכם הגדול אשר יהיה בימיהם – יפתח בדורו כשמואל בדורו¹⁹, כלומר שמצוה עליו לשמוע בקול יפתח בדורו כמו לשמואל בדורו, והעובר ע"ז ואינו שומע לעצת הגדולים שבדורו בחכמת התורה ככל אשר יורו מבטל עשה זו ועונשו גדול מאוד, שזהו העמוד החזק שהתורה נשענת בו, ידוע הדבר לכל מי שיש בו דעת" (מצוה תצה). זה כתב החינוך בעשה ע"פ התורה, וכזה כתב בסוף המצוה שאחריה (תצו) לענין לא תסור. המנחת חינוך (מ' תצו) רואה אף דעת הרמב"ם ורמב"ן כחינוך שהרמב"ם כותב בהקדמתו למשנה תורה: שנהגו בכל דור ודור כמו שראו בי"ד של אותו הדור לפי שאסור לסור מהם שנאמר לא תסור. והרמב"ן כותב בס' המצוות (שורש א) והעובר על דברי בית דין הגדול שבדורו עובר על עשה ולא תעשה הללו, הרי שלפי דעתם עוברים בלא תסור בכל הדורות (מנ"ח שם)²⁰.
- הגרי"פ פערלא, בהגהותיו שבס' ההשלמה למנחת חינוך סובר ששיטת החינוך שהלאו נאמר לכל הדורות היא דעת יחיד, ומש"כ רמב"ם ורמב"ן בשאר הדורות כוונתם לבי"ד הגדול שבירושלים שבדורו של הזקן ממרא, כלומר אין הבדל בדין זקן ממרא בין דור לדור ובלבד שיהא הבי"ד בירושלים בלשכת הגזית, ולענין עבירת לא תסור אין עוברים עליה אלא בדורות שעד חתימת התלמוד²¹.
- 18 לב שמח בפירושו לסהמ"צ שם. וכן דעת מהר"ן חיות בס' תורת נביאים מאמר ג, לא תסור, ומוכיח כן ממורה גבוכים ח"ג פמ"א שהסייגים והתקנות לא נמסרו אלא לבי"ד הגדול עד שחבר ביהמ"ק. אולם המעיין במו"נ שם יראה שאין ראיתו מכרחת, ואכמ"ל. ועי' להלן ציון 24.
- 19 ברייתא ראש השנה כה ב. ובדאי כוונתו בעיקר למ"ש שם אח"כ עה"פ ובאת אל וגו' השופט אשר יהיה בימיהם (דברים יז ט) – אין לך לילך אלא אצל שופט שבימך. ובתוספתא סנהדרין סו"פ א: שופט שבדורך. ועיי"ש עוד בברי' ובתוספתא שמביא עוד ראיה מהפסוק: אל תאמר וגו' שהימים הראשונים היו טובים מאלה (קהלת ז י), ופירשו בתוספות: ולכן יש לשמוע לראשונים יותר מן האחרונים, אל תאמר כך שאין לך אלא השופט שבימך. ועי' ברש"ש שם שהדיוק הוא בתיבת "השופט", ר"ל אפילו יש חכמים גדולים יותר מהשופט אין לך לילך אצלם אלא דוקא אל השופט. ולפי פירושו אין מטרת הכתוב כלל ל"אשר יהיה בימיהם ההם", אלא שישמעו אל השופט ולא לשאר חכמי הדור אם מתנגדים לדעת השופט, וא"כ אין מכאן ראיה לכל דור ודור. אולם יותר מפורש בקה"ר (א ח): "ואל השופט... מלמד שהשופט שבדורך הרי הוא בזמנו כשופט שהיה בימיהם הראשונים, וכה"א אל תאמר וגו' שהימים הראשונים היו טובים מאלה, א"ר שמעון בן לקיש אין לך לשמוע אלא שופט שבדורך". עכ"פ דרשת ואל השופט כאן מוכחת יותר כשיטת החינוך ולא כפי' הרש"ש.
- 20 בשיטה זו, ע"פ החינוך החזיק אף מהר"ש אבוהב (איטליה המאה הי"ז) בס' הזכרונות, זכרון א.
- 21 בדעת הרמב"ם נוטה הרי"פ פערלא לקבל פירושו של המרגניתא טבא הנ"ל שלא נאמרו הל"ת והעשה אלא בבי"ד הגדול בירושלים בלשכת הגזית. וכתב שאף אם נניח כהמנ"ח ש"בכל דור ודור" כיון הרמב"ם לדורות הבאים אין ראיה שכוונתו לזמן הזה ג"כ, כדברי החינוך, אלא ר"ל בכל דור ודור של חכמי המשנה והתלמוד, וכמש"כ שם בהקדמתו: "וכן משפטים ודינים מופלאים שלא קיבלום ממשנה ודנו בהם בי"ד של אותו הדור... הכל חיבר רב אשי בגמרא מימות משה ועד ימיו". וכתב כן כדי שלא נטעה ממש"כ ריש הלכות ממרים בי"ד הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבע"פ, שבא להוציא כל שאר בתי דינים, ע"כ גילה ששם רק לענין דין זקן ממרא אמר, שיש בו דיני נפשות וצריכים "המקום", משא"כ לענין עבירת הלאו. וכן הבין הרמב"ן בשיטת הרמב"ם שלדבריו יש בכלל הלאו והעשה כל התקנות והגזירות שנזכרו בתלמוד (רמב"ן בסהמ"צ שורש א).

הר"ן בדרשותיו יש לו שיטה אחרת בזה. הוא סובר שלא לא תסור אינו מכוון אלא לסנהדרין בלבד, ומכל מקום אנו חייבים, לדעתו, לשמוע לחכמי כל דור ודור במה שהורו לבאר משפטי התורה בזמן שחכמי ישראל מקובצים בישיבותיהם, ממצות אחרי רבים להטות (שמות כג ב). אבל מה שתיקנו גדרים ותקנות מחודשות בכל הדורות²² הסמיכו על לא תסור, שכמו שנתנה התורה כוח זה לסנהדרין שלא לסור מדבריהם בשביל היותם מורי התורה וגדוליה, כן ראוי שינתן אותו הכוח לכל חכמי ישראל שבכל הדורות עכ"פ בדרך אסמכתא (שם דרוש יב).

נמצינו למדים שיש ארבע שיטות בדיון לא תסור לדורות בתור איסור דאורייתא. יש מגבילים אותו לדורות שהיה בי"ד הגדול בירושלים במקומו בלשכת הגזית²³. יש סוברים שאמנם חיובו מצד התורה מוגבל לבי"ד הגדול אבל הוא נמשך כל זמן קיומו, והיינו עד שבטלה סנהדרין מישראל²⁴. יש ממשיכים איסורו לדורות של חכמי

אוצר החכמה
1234567

ויש סמוכים לזה מדברי הרמב"ם בהקדמה למ"ת כנ"ל. ועי' בכסף משנה ממרים פ"ב ה"א שבשעת חתימת התלמוד הסכימו כל חכמי הדור שלא יחלוק שום אדם על התלמוד מהיום והלאה, עיי"ש. משמע שלולא זה היו רשאים לחלוק ואין בזה משום לא תסור, וזה שלא כהר"פ פערלא והרמב"ן וגם לא כמפרשי ס' המצוות. ועי' להלן ציון 25.

וצל"ע מה דפסיקא להו להגאונים המנ"ח והר"פ פערלא עכ"פ בדעת החינוך שיש לא תסור מן התורה בכל הדורות ולענ"ד אינו כן. אמנם כן נראה מדבריו בסוף מצוה תצה כשמדבר על העשה ע"פ התורה, אבל בסוף מצוה תצו ביאר שהחיוב לשמוע לתקנות חכמי הדורות אינו מה"ת, לא מצד העשה ולא מצד הלאו, וז"ל שם: "ולענין החיוב עלינו לשמוע לדברי חכמינו הקדמונים ואל גדולינו בחכמת התורה ושופטינו שבדורינו נוהגת בכ"מ ובכל זמן כזו". והעובר ע"ז ופורץ גדר בדבר אחד מכל מה שלימדנו רבותינו כפי התורה כגון באחד מי"ג מדות או בדבר שהוא אסור מהלכה למשה מסיני... עבר על לאו זה מלבד שבטל העשה שבר". הרי מפורש בדבריו שביטול הלאו והעשה אינו אלא כמה שלימדנו חכמי התלמוד במדותיהם והלמ"מ, ומ"ש קודם "נוהגת בכ"מ ובכ"ז" היינו מצות לא תסור מדבריהם, כן נראה פשוט וצ"ע. ועי' מנ"ח שם שתמה מנ"ל להחניוך (ולדעתו גם לרמב"ם ורמב"ן) שלא תסור נאמר לכל הדורות, אולי שאני בי"ד הגדול "אשר כבוד ה' חופף עליהם כל היום", וכותב שבודאי מצא באיזה מקום עיי"ש. ואם כוונתו לתמוה על עצם הדין שיש חיוב לשמוע להם מלא תסור הנאמר אצל בי"ד הגדול, כבר הבאנו מקורו לעיל מתוספתא ויותר מזה בקוהלת רבה. ואמנם אינו אלא חיוב מדרבנן, לא תסור בדרך אסמכתא, אבל מן התורה ודאי רק בבי"ד הגדול אף להחניוך, כאמור.

22 ר"ל בזמן שלא שייך אחרי רבים להטות, שהרי חכמי ישראל פזורים בארצות התפוצה ואינם מקובצים בישיבותיהם ואינם באים למגין עד שנוכל להכריע ע"פ הרוב, עיי"ש בדבריו.

23 שיטת הרמב"ם ע"פ מרגניתא טבא ודעת היראים, עי' לעיל ציונים 14-15. לשיטה זו בדעת הרמב"ם נוטה גם בשו"ת חקרי לב יו"ד ח"ב סי' מט מדף פד ואילך, ועיי"ש שכ"כ הכנה"ג בלשונות הרמב"ם ריש הל' ממרים. וכ"ה אף שיטת הרמב"ן בדברים שלמדו מי"ג מדות, פירושי התורה והלמ"מ, עי' לעיל ציון 3. וכ"כ הגרמ"ד פלוצקי בס' כלי חמדה פ' האזינו עיי"ש.

24 שיטת הרמב"ם לדעת בעל לב שמח ומהר"ץ חיות, ראה לעיל ציון 18. וזו אף דעת הר"ן בדרשותיו. ועי' דברי סופרים סי' ג סוף אות יא שכן היא אף דעת הרשב"א ר"ה דט"ז ושערי תשובה לרבי יונה שער שלישי סי' ד, ודרשות הר"ן דרשה ה (עי' לעיל מה שהבאנו מר"ן שם) ושהאב לכולם היא תשו' הר"י מיגש סי' קמח (עי' לעיל ציון 2). וכ"ד שו"ת הרלב"ח סי' קג ומובא בשו"ת יו"ד סי' רלט ס"ק כ. אמנם בזה באנו למחלוקת הרמב"ם והרמב"ן מצד אחר. שבסמ"צ מ"ע קנג נחלקו במושג בי"ד הגדול. לפי הרמב"ן בטל עם ביטול דיני נפשות וחורבן הבית, ולפי הרמב"ם יש לכל סנהדרין דין בי"ד הגדול (עי' מגילת אסתר שם), וכמו שמשמע מדבריו בפי"ד מסנהדרין הי"ב עיי"ש. לדעת הרמב"ם היה בי"ד הגדול קיים עד שבטלה סנהדרין כדורם של הלל האחרון ואביי ורבא, עי' רמב"ם הל' קדוש החודש פ"ה הל' ב-ג. וא"כ לרמב"ן בטל לא תסור דאורייתא עם החורבן ולהרמב"ם נמשך עד דור רביעי לאמוראי בכל. ומזה צ"ע על מהר"ץ חיות שכתב בדעת הרמב"ם ע"פ מורה נבוכים שלא תסור מוגבל לבי"ד הגדול ונמשך עד החורבן, ראה ציון הנ"ל, שלדעת הרמב"ם אין למושג בי"ד הגדול ענין עם חורבן הבית.

[כט]

התלמוד עד חתימתו בימי רבינא ורב אשי²⁵. ויש אומרים שנכללים באיסור לא תסור כל דורות עולם ואפילו בזה"ז אנו מצווים במצות עשה ע"פ התורה וגו' ובמצות ל"ת, לא תסור לשמור ולעשות כל מה שיורו חכמי הדור²⁶, ואפילו לשתי השיטות הראשונות יש דין לא תסור עכ"פ כגדר אסמכתא לקיים כל הדינים המפורשים בתלמוד²⁷. ועל זה יש להוסיף שבנוגע לתקנות וגדרים שאין להם עיקר מן התורה לדעת הרמב"ן אין בהם דין לא תסור אפילו בתור אסמכתא, ואפילו תיקנום ב"ד הגדול בירושלים בלשכת הגזית²⁸, ואילו לדעת הר"ן יש לא תסור מדין אסמכתא בכל הדורות ואפילו בימינו בתקנות וגדרים שמתקנים חכמים ופוסקי הדור²⁹. ונראה שכן דעת רבי דוד בונפיל בחידושו לסנהדרין (פז א) אלא שהוסיף: "תקנות של חכמים או המצוות שלהם [ר"ל של חכמי דור ודור] אינם תורה, אלא שאדם חייב ללכת אחריהם מפני שהציבור תלוי בהם"³⁰.

מה שאמרו בש"ס: מצוה לשמוע דברי חכמים³¹ בין בגזירות, כגון איסור שניות לעריות שקראוהו איסור מצוה בשביל כך³¹, ומשום שמצוה מן התורה לשמוע את דברי סופרים³² ובין בתקנות, כגון נטילת ידים³³, פירשו ראשונים משום לא תסור³⁴. בתורה תמימה (דברים יז אות נח) כתב שלדעת הרמב"ם שדין לא תסור מוגבל לבי"ד הגדול בלשכת הגזית מה שאמרו מצוה לשמוע ד"ח נלמד מדרשת ואל השופט אשר יהיה בימים ההם – אין לך אלא השופט שבימין³⁵ אבל אין בזה משום לא תסור, עיי"ש. ואין צורך לזה, שבש"ס נאמרו הדברים לענין שניות ונטילת ידים בלבד ושניהם מתקנות

²⁵ שיטת הרמב"ם לפי מה שהבינו בו הרמב"ן והחינוך, עי' לעיל ציון 21, וכמו שהוכיח הרי"ף פערלא על הרמב"ם (ציון 21). וכן הבין ברמב"ם, הרשב"ן בזה"ר הרקיע שורש א והמבי"ט בהקדמתו לקרית ספר פרק ה' ולחם משנה הל' ממרים שם והרא"ם בתוספותיו לסמ"ג הל' מגילה, וקנאת סופרים בפירושו לסהמ"צ שם, אלא שסוברים שאף הרמב"ם לא אמר אלא בממרא ופורק עול ולא בעובר סתם, וזה כרמב"ן בסוג הא' "ממרים ולא חוטאים", עי' לעיל ציון 3, וכמו שהוכיח באריכות בדעת סופרים סי' א. אולם הר"י עייאש בס' לחם יהודה על הרמב"ם ריש הל' ממרים מוכיח בכמה ראיות שאין הבדל לדעת הרמב"ם בין מה שיצא מבי"ד הגדול ובין מה שחדשו בתלמודים ושיש לא תסור מן התורה בעובר על תקנות חכמי המשנה והתלמוד אף שלא בדרך המראה ופריקת עול. אחת מראיותיו היא מש"כ הרמב"ם בהל' כלאים פ"י הכ"ט המוצא כלאים דרבנן בבגדו בשוק, אע"פ שעובר בלא תסור הרי לאו זה נדחה מפני כבוד הבריות עיי"ש. ואינה ראייה, שאולי כונתו ללא תסור בדרך אסמכתא. ועי' ס' מצות המלך על אזהרות לרשב"ג והר"י ב"ר ראובן הברצלוני, להר"ח כהן מדף קנא ואילך שהאריך לדחות דברי הר"י עייאש ומיישב קושיותיו על מבי"ט ורא"ם הנ"ל.

26 דעת החינוך לפי מה שהבינו בו המנחת חינוך והרי"ף פערלא, עי' לעיל הערה 21.

27 רמב"ן בסהמ"צ, ומפרשי סהמ"צ בדעת הרמב"ם עי' לעיל.

28 עי' לעיל ציון 3.

29 ועי' לעיל ציון 22.

30 חיד' הר"ד בונפיל בסנהדרי גדולה ח"א עמ' קלא. אלא שמדבריו משמע שאף תקנות וגדרים של חכמי התלמוד אין חיוב לקיימם מן התורה, שכתב בסוף דבריו שמצות קריאת המגילה, "אלולי מצאו רמז בתורה לא היה כוח בידם לעשות" (כוונתו למ"ש מגילה ז א). ועי' המהדיר שם. ועיי"ש ציון 235 שמביא מהג' הרי"ף פערלא, פרחי ציון על הכפתור ופרח עמ' קע-קעא שרעת הרשב"א בתשובה ח"ב סי' שכב ותשו' הרא"ש שלא תסור נאמר על כל הדורות, וצ"ע בדבריהם, אם באמת כוונתם לכך (הרשב"א שם לא הזכיר דבר מלא תסור).

31 יבמות כ א וש"נ. 32 ירושלמי שם פ"ב ה"ד.

33 חולין קו א ועי' רש"י שם: מצוה לשמוע וכו' שתקנוה.

34 פי' הרא"ש הוריות ב ב; רשב"א ר"ה טז א; פ"מ וקה"ע לירושלמי שם.

35 עי' לעיל ציון 19.

36 ראה יבמות כא א ורש"י ד"ה ואן וד"ה אזנים ותוס' ד"ה רב יהודה.

שלמה³⁶, והיינו ב"ד הגדול שבלשכת הגזית ושייך בהם לא תסור אף להרמב"ם³⁷. ובכלל אין לעשות דרשה מיוחדת מואל השופט – אין לך וכו', שפסוק זה ודרשה זו הם חלק מפרשת זקן ממרא שמסתיימת במצות ע"פ התורה ואיסור לא תסור, והכל אחד, וכמו שמשמע מל' החינוך³⁸.

אולם הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה מצא כנראה – כדרכו – יסודות נוספים ומקוריים להמצוה לקיים דיניהם ותקנותיהם של חכמי ישראל וז"ל, וכאשר השלים כל מה שהדיינים צריכים לו התחיל [מסכת] אבות... כדי להודיעך אמתות המסורת והקבלה... ולפיכך צריך לכבד את האיש החכם ולהחשיבו במעלה רמה מפני שהוא נושא הקבלה, והרי הוא בדורו כמו אלו בדורותם, וכך אמרו... שמשון בדורו כשמואל בדורו. ויש בזה מוסר לבני אדם, שלא יאמר אדם האריך נקבל דינו של פלוני או האריך נקיים תקנתו של פלוני, ואין הדבר כן, שאין הדין של פלוני הדיין אלא הוא של ה' שצינונו בו כמו שאמר כי המשפט לאלקים הוא (דברים א יז), ומשפט אחד הוא שנמסר מאיש לאיש במשך הדורות, עכ"ל. מדבריו יוצאת נקודה חדשה, שאנן מצווים לשמוע לחכמי הדור מחמת שני טעמים: א. שראוי לכבדם לפי שהם "נושאי הקבלה"; ב. שכל דין או תקנה היוצא מדייני ישראל ה"ז כאילו יצא מאדון המשפט, שכל משפטי הדורות מקורם באותו "המשפט" הראשון שהוא "לאלקים".

מה מקומו של לא תסור בתקנות הקהל? – בזה נחלקו אחרונים. רבי שלמה חסון – מחכמי שלוניקי בתחילת המאה הי"ז – סובר שאף הן נכללו בלאו זה, ויש חיוב, לדעתו, מן התורה לקיימן אפילו אם נתקנו שלא בחרם והעובר עליהן עובר בלא תסור³⁹. בעל חקרי לב חולק ע"ז וסובר, שאפילו לדעת האומרים שעוברים בעשה ע"פ התורה ול"ת לא תסור בכל ב"ד קטן וגדול בכל הזמנים אין בתקנות הקהל איסור תורה מצד זה, שאף הם לא אמרו אלא שיש חיוב מן התורה לשמוע לחכמי ישראל בכל מה שיגזרו או יתקנו בחכמת התורה, אבל שיהיה חיוב מן התורה לשמור ולעשות מה שתקנו זקני העם ושוטריה, או דברים שהנהיגו לתיקון בני העיר לא עלתה על דעתם⁴⁰.

"בל תוסיף" ו"כל תגרע" בתקנות חכמים. אם יש לחכמים רשות לתקן דבר ולומר שאף זו מצוה דאורייתא נחלקו הרמב"ם והראב"ד. הרמב"ם סובר שלא הורשה לחכמים לקבוע חוקים חדשים אלא דרך תקנה מדבריהם אבל אם אומרים שמה שגזרו או שתקנו הוא מדאורייתא, שכך ציוה הקב"ה לעשות עירוב או לקרות

37 ומה שהניח שם בתו"ת דברי הרמב"ן בסהמ"צ בצע"ג, מראה שלא ירד לעומקו של הענין ולא ראה דברי מפרשי ס' המצוות בזה. ואין להקשות ע"ז ממ"ש קידושין ג א וב"ב מח א מצוה לשמוע דברי חכמים לענין כפייה בגט שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, ושכשכיל כך אינו גט מעושה שמחצצה בלבו בשכיל המצוה. שלפי מה שביאר הרמב"ם ענין זה בפ"ב מגירושין ה"כ פירושו שרוצה לשמוע לחכמים האומרים לו שמקיים מצות התורה כשמגרשה, עיי"ש.

38 עי' לעיל ציון הנ"ל.

39 שו"ת בית שלמה חיר"ד סי' יב, ומובא בשו"ת חקרי לב יו"ד ח"ב סי' מט, ועיי"ש שמהר"ש חסון מביא דברי רש"י בתשובה ושכ"כ הסמ"ג שהנשבע נגד תקנת הקהל אין שבוועתו חלה שה"ז כנשבע על ד"ת, והוא מפרש טעמם משום לא תסור, ומזה הוכיח שע"כ רמב"ן ס"ל שאין בזה לא תסור, שהרי פסק בתשובה סי' רפ שהנשבע נגד תקנת הקהל צריך שאלה, משמע שאינו כנשבע על ד"ת. בעל חק"ל תמה, שבנוגע לרמב"ן לא היה צריך להביא מתשובה, שכ"כ מפורש בסהמ"צ שאין איסור ל"ת בתקנות אפילו יצאו מבי"ד הגדול. ועי' תשב"ץ ח"א סי' קמא.

40 חקרי לב שם. והאריך להוכיח שכ"ה לדעת החינוך וכש"כ לדעת הרמב"ם ורמב"ן, עיי"ש.